

dr hab. Małgorzata Skotnicka
Dziedzina - sztuki muzyczne
Dyscyplina artystyczna - instrumentalistyka
Adres do korespondencji:

Przyjaźń, dnia 26 stycznia 2018 roku

Recenzja pracy doktorskiej Pani mgr Joanny Boślak - Górniok
***Lamentacje i Medytacje* klawesynowe Johanna Jacoba Frobergera**
– fenomen kompozycji w kontekście aspektów wykonawczych

Zleceniodawca opinii

Akademia Muzyczna im. Grażyny i Kiejstuta Bacewiczów w Łodzi, Wydział Fortepianu, Organów, Klawesynu i Instrumentów Dawnych, pismo z dnia 20 listopada 2017 r. Zlecenie podjęte na podstawie ustawy z dnia 14.03.2003 roku, tekst jednolity o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, Dz. U. Nr 65, poz. 595 wraz ze zmianami Dz. U. z dnia 27.07.2005 roku Nr 164, poz. 1365, art. 14 ust. 2 pkt. 2.

Dotyczy:

Uchwały Rady Wydziału Fortepianu, Organów, Klawesynu i Instrumentów Dawnych Akademii Muzycznej im. Grażyny i Kiejstuta Bacewiczów w Łodzi, podjętej na posiedzeniu w dniu 21 października 2015 roku w sprawie:

- wszczęcia na wniosek Pani mgr Joanny Boślak - Górniok przewodu doktorskiego w dyscyplinie artystycznej instrumentalistyka, specjalność klawesyn

Uchwały Rady Wydziału Fortepianu, Organów, Klawesynu i Instrumentów Dawnych Akademii Muzycznej im. Grażyny i Kiejstuta Bacewiczów w Łodzi, podjętej na posiedzeniu w dniu 21 października 2015 roku w sprawie:

- wyznaczenia recenzenta

W świetle ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595 wraz ze zmianami Dz. U. nr 164, poz. 1365 z dnia 17.08.2005 roku, tekst jednolity art. 6 ust 1-3) Rada Wydziału posiada uprawnienia do przeprowadzania przewodów na stopień doktora w dziedzinie sztuk muzycznych w dyscyplinie

artystycznej instrumentalistyka.

Pismo informujące o wyznaczeniu mojej osoby na recenzenta pracy doktorskiej Pani mgr Joanny Boślak - Górniok „*Lamentacje i Medytacje klawesynowe Johanna Jacoba Frobergera – fenomen kompozycji w kontekście aspektów wykonawczych*” zostało sygnowane datą 30 września 2016 roku i podpisem Dziekana Wydziału Fortepianu, Organów, Klawesynu i Instrumentów Dawnych – prof. dr hab. Ireny Wiselka - Cieślak. Do pisma została dołączona stosowna dokumentacja.

Niniejszym stwierdzam, że świetle ustawy z dnia 14 marca 2003 roku art.18 ust.2 pkt. 1 i 2, Rada Wydziału podjęła prawomocną uchwałę o wszczęciu przewodu doktorskiego i wyznaczeniu Promotora, oraz o wyznaczeniu mojej osoby na recenzenta pracy doktorskiej mgr Joanny Boślak - Górniok.

Podstawowe dane o Kandydatce

Wykształcenie

Joanna Boślak - Górniok jest absolwentką Akademii Muzycznej im. Karola Szymanowskiego w Katowicach.

W roku 1994 ukończyła studia w zakresie teorii muzyki na Wydziale Kompozycji, Dyrygentury i Teorii Muzyki, natomiast w roku 1997 studia w zakresie gry na klawesynie na Wydziale Instrumentalnym w klasie prof. Marka Toporowskiego (dyplom z wynikiem bardzo dobrym).

W latach 1998 – 2000 studiowała w Conservatoire Nationale de Region de Strasbourg w klasie klawesynu Aline Zylberajch oraz klasie basso continuo Martin Gester.

Kursy mistrzowskie

Swoje umiejętności doskonaliła na kursach mistrzowskich u takich pedagogów jak: Bob van Asparen, Jesper Christensena, Jacques Ogg, Kenneth Gilbert, Jean Patrice Brosse, Aline Zylberajch.

Konkursy, stypendia

Joanna Boślak – Górniok w latach 1998 – 2000 była stypendystką Rządu Francuskiego.

Praca

Joanna Boślak – Górniok w latach 1997 - 1998 była nauczycielem klawesynu w Państwowej Szkole Muzycznej II stopnia im. Ryszarda Bukowskiego we Wrocławiu, w latach 1995 - 1998 nauczycielem przedmiotów teoretycznych w Państwowej Szkole Muzycznej II stopnia im. Ignacego Paderewskiego w Cieszynie, a obecnie, od 2011 roku jest asystentką w Zakładzie Teorii i Kompozycji Instytutu Muzyki Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

W latach 2000 – 2015 Doktorantka pełniła funkcje stałej klawesynistki w zespole Arte dei Suonatori.

Pomimo, że według przepisów, dorobek artystyczny, twórczy i dydaktyczny doktoranta nie podlega ocenie uważam, że należy zwrócić uwagę na wieloletnią współpracę Pani mgr Joanny Boślak – Górniok z zespołem Arte dei Suonatori. Doktorantka na przestrzeni piętnastu lat wykonała z zespołem ponad 150 koncertów w Europie oraz Stanach Zjednoczonych Ameryki. Ma w swoim dorobku artystycznym wiele nagrań płytowych dokonanych z Arte dei Suonatori dla takich firm fonograficznych jak: BIS RECORDS, ALPHA, CHANNEL CLASSICS.

Płyta zawierająca cykl koncertów skrzypcowych „La Stravaganza” została uznana przez

brytyjski magazyn „Gramophone” za „Barokową Płyte Roku 2003”.

O wysokim poziomie artystycznym realizowanego, przez Panią Joannę Boślak

– Górniok, basso continuo świadczą liczne bardzo pochlebne recenzje, dołączone do dokumentacji.

Uważam, że stylowa realizacja partii basso continuo jest sztuką wymagającą wielu umiejętności technicznych, artykulacyjnych i improwizatorskich oraz wrażliwości na barwę, zarówno klawesynu jak również instrumentów, z którymi się współpracuje.

Z zamieszczonych recenzji oraz dostępnych nagrań wynika, że Doktorantka świetnie radziła sobie z tymi wymaganiami.

Z pewnością bardzo intensywna działalność artystyczna z Arte dei Suonatori miała wpływ na kształt działalności solowej Doktorantki. Uważam jednak, że w dorobku artystycznym każdego klawesynisty muzyka kameralna powinna zajmować ważne miejsce, a piękna realizacja basso continuo jest nie do przecenienia.

Ocena pracy doktorskiej

Praca doktorska Pani Joanny Boślak – Górniok pod tytułem „*Lamentacje i Medytacje klawesynowe Johanna Jacoba Frobergera – fenomen kompozycji w kontekście aspektów wykonawczych*” składa się z dzieła artystycznego zarejestrowanego na nośniku elektronicznym i opisu dzieła, stanowiących łącznie pracę pod wspomnianym tytułem.

Dzieło artystyczne obejmuje prezentację następujących utworów:

Johann Jacob Froberger (1616 – 1667)

Partita in a FbWV 630

Plainte faite à Londres pour passer la mélancholie (...), Courante, Sarabande, Gigue

Lamentation faite sur la très douloureuse mort de Sa Majesté Imperiale, Ferdinand III (...), FbWV 633

Partita in g, FbWV 614

Lamentation sur ce que j'ay esté volé (...), Courante, Sarabande, Gigue l'17

Lamentation faite sur la très douloureuse mort de Sa Majesté, Ferdinand le Quatrièsme Roy des Romains 1654 (...), FbWV 612

Affligée et Tombeau sur la mort de Monsieur Blanchrocher, fait à Paris (...), FbWV 632a

Méditation faite sur ma mort future (...), FbWV 620

Nagrania dokonano na instrumencie Martina Skowroncka z 1977 roku (Bremen, kopia J. Ruckersa).

Nagranie zostało zrealizowane w Kopenhadze we Frederiksberg Slotskirke w dniach 5 - 7 kwietnia 2016 roku.

Przygotowanie klawesynu: Allan Rasmussen

Realizator nagrania: Allan Rasmussen

Montaż i mastering: Cezary Borowski

Ocena dzieła artystycznego

Muzyka J. J. Frobergera już od wielu lat jest w kręgu zainteresowań klawesynistów na całym świecie. Myślę, że każdy wykonawca traktuje materiał nutowy zapisany przez kompozytora jako pretekst do własnej, zwykle bardzo osobistej, wypowiedzi. To powoduje, że interpretacje, utworów J. J. Frobergera niezwykle różnią się między sobą i trudno mówić o jednej prawidłowej wersji wykonania tych dzieł. Zupełnie odmienne, osobiste doświadczenia każdego muzyka dołączone do odczytanego tekstu nutowego sprawiają, że pojawiające się wciąż nowe interpretacje zadziwiają swoją świeżością. W takim kontekście chciałabym skupić się na ocenie dzieła artystycznego Pani Joanny Boślak - Górniok.

Pierwszym utworem zarejestrowanym na płycie jest „Partita in a” FbWV 630. Utwór składa się z czterech części. W suicie tej, z dobrym poczuciem czasu muzycznego, zostały wykonane wolne części: pierwsza i trzecia. Pewien niedosyt jedynie zostawiają części szybkie: druga i czwarta. Biorąc pod uwagę, że są to dwa tańce courante i gigue, które według Doktorantki wraz z umieszczoną między nimi sarabande są „rozładowaniem napięć i ładunku emocjonalnego zawartego w części pierwszej” Pani Joanna Boślak - Górniok potraktowała je, w moim odczuciu, zbyt poważnie i ciężko, zarówno pod względem artykulacji jak również tempa. Podobnie zresztą jest w „Particie in g” FbWV 614 (choć courante, tym razem ma nieco lżejszy charakter).

Cztery pozostałe kompozycje (“Lamentation faite sur la très douloureuse mort de Sa Majesté Imperiale, Ferdinand III”, “Lamentation faite sur la très douloureuse mort de Sa Majesté, Ferdinand leQuatrièsmes Roy des Romains 1654 (...)”, “Affligée et Tombeau sur la mort de Monsieur Blanchrocher, fait à Paris (...)”, “Méditation faite sur ma mort future (...)”) Doktorantka w pełni wykorzystuje do swojej osobistej wypowiedzi. Czas muzyczny jest przemyślany i nie sprawia wrażenia przypadkowego. Szczególnie podobają mi się dwa ostatnie utwory, w których jest spokojna narracja i nieco więcej zadumy. Autorka wspomina o swoich przemyśleniach na ten temat w opisie dzieła artystycznego.

Dobrze wtopione są w realizowany tekst muzyczny ozdobniki, które wzbogacają dyskretnie główną melodię. Pewien niedosyt, w niektórych kompozycjach, pozostawia gatunek dźwięku. Zbyt ostry atak (gigue z partity in a) lub bardzo ostre i głośne zdjęcie ostatnich dźwięków fraz.

Trudno ocenić w jakim stopniu przyczyniła się do tego strona techniczna nagrania i mastering. Mechanizm klawesynu w wielu momentach jest dla mnie zbyt głośno słyszalny i przeszkadza w spokojnym śledzeniu narracji prezentowanych kompozycji. Może to być wynik zbyt bliskiego ustawienia mikrofonów przy instrumencie.

Dobra rejestracja brzmienia klawesynu jest, co wynika z mojego doświadczenia, bardzo trudną sztuką.

Generalnie odbieram nagranie Pani Joanna Boślak - Górniok pozytywnie. Jej interpretacja jest logiczna, przemyślana i konsekwentnie realizowana.

Część opisowa pracy składa się z trzech rozdziałów, wstępu i zakończenia.

Pani Joanna Boślak – Górniok podzieliła wstęp na trzy części: w pierwszej uzasadnia wybór tematu swojej pracy doktorskiej, w drugiej przedstawia jej cele, w trzeciej prezentuje aktualny stan badań nad życiem i twórczością J. J. Frobergera. Interesująca jest część poświęcona aktualnym badaniom. Prezentacja najważniejszych manuskryptów dzieł J. J. Frobergera, publikacji wydanych (za życia kompozytora i po jego śmierci) utworów oraz lista nagrań muzyki klawesynowej kompozytora, dokonanych przez najwybitniejszych współczesnych klawesynistów z pewnością jest wartościowym wprowadzeniem w główny temat dysertacji. To bardzo cenne, że Doktorantka wspomniała o polskim wkładzie w popularyzowanie muzyki J. J. Frobergera, czyli o wspaniałej płycie Władysława Kłosiewicza (nagranie z 1997 roku, Accord).

W pierwszym rozdziale pracy Pani Joanna Boślak - Górniok skupia się na przedstawieniu biografii J. J. Frobergera oraz jego twórczości klawesynowej. Życiorys kompozytora, ze względu na wiele niewiadomych, o czym wspomina Autorka, nie jest zbyt szczegółowy. Doktorantka wspomina jednak o ważnych wydarzeniach, które bez wątpienia miały wpływ na twórczość kompozytora, jego licznych podróżach i doświadczeniach, które go podczas drogi spotykały. Moje wątpliwości budzi data śmierci, podana przez Doktorantkę. We wszystkich dostępnych źródłach jest to 6 lub 7 maja

1667 roku. W pracy podana jest data 16 lub 17 maja. Być może informacja ta pochodzi z najnowszych badań, ale powinno to być wówczas wyraźnie zaznaczone. Trafnie opisana jest twórczość klawesynowa kompozytora. Ze zrozumiałych względów Autorka skupiła się na lamentacjach i medytacjach, ale nie pomija innych ważnych kompozycji klawesynowych np. *Partity auf die Mayerin*.

Szkoda, że niektóre, interesujące tezy stawiane w tym rozdziale przez Doktorantkę np. porównanie znaczenia twórczości J. J. Frobergera dla rozwoju muzyki klawiszowej z późniejszymi osiągnięciami F. Chopina lub wspomnienie, że J. J. Froberger z „pewnych względów” nie zastosował w lamentacjach i medytacjach zapisu niemenzurowanego nie są bardziej rozwinięte. Z pewnością wzbogaciłoby to prowadzony wywód.

Rozdział drugi to ciekawa prezentacja rozwoju formy lamentu w muzyce. Autorka wspomina o poetyckich epitafiach, o wczesnych lamentach powstałych na gruncie muzyki wokalne oraz lamentach instrumentalnych.

Moje wątpliwości budzi teza, że oznaczenie *plus vite* zastosowane we fragmentach *Tombeau de Blancrocher* L. Couperina „sugeruje miarową, menzurowaną interpretację” tych fragmentów, w kontraście do fragmentów opartych na fakturze preludiowanej. Określenie to jest bardziej związane z elementem agogicznym i sugeruje szybszą grę, wręcz przyspieszenie. Być może sformułowanie Doktorantki w tej kwestii nie jest zbyt czytelne i stąd powstały moje wątpliwości.

Rozdział trzeci to główna część opisu, bezpośrednio związana z tematem pracy doktorskiej. Pani Joanna Boślak - Górniok na początku ogólnie pisze o lamentacjach i medytacjach J. J. Frobergera, omawia prezentowane w kompozycjach figury retoryczne dzieląc je na związane z harmonią oraz ornamentacją, prezentuje katalog tonacji opracowany przez Marc – Antoine Charpentiera, omawia wybrane zdobnictwo włoskie. Poświęca również fragment rozważaniom na temat harmonii stosowanej w utworach J. J. Frobergera oraz temperacji instrumentu jaką należałoby zastosować wykonując jego utwory. Pisze też ogólnie na jakie elementy zwracała szczególną uwagę opracowując kompozycje do nagrania. Jest to rzeczywiście niezbędne wprowadzenie do bardziej szczegółowego omówienia poszczególnych, zarejestrowanych na nośniku CD utworów.

Informacje dotyczące dzieł są przedstawione w sposób rzetelny i dosyć szczegółowy. Autorka uzasadnia podejmowane przez nią decyzje dotyczące wyboru odpowiednich wydań, przedstawia kontekst historyczny prezentowanych dzieł oraz uzasadnia wybraną, przez siebie interpretację. Wywody są w większości wypadków przekonujące, chociaż w niektórych sytuacjach prawdopodobnie osobiście podjąłabym inne decyzje. Na tym jednak polega nieustająca świeżość interpretacji muzyki siedemnasto- i osiemnastowiecznej, że jej „szkieletowy” zapis, pozbawiony sugestii interpretacyjnych, daje wiele różnych możliwości wykonawcom. Warunkiem jest jedynie mieszczanie się w stylu wykonywanych kompozycji.

Zabrakło mi w tym rozdziale przykładów nutowych ilustrujących niektóre, z omawianych problemów. Oczywiście rozdział ten nie jest zupełnie pozbawiony ilustracji, ale czasami, przy omawianiu wybranych elementów kompozycji brakuje odwołania do zapisu nutowego, co ułatwiłoby śledzenie stawianych tez.

Niejasny jest też dla mnie klucz przyjęty w kwestii tytułów pisanych w oryginalnym języku. Cenne byłoby gdyby Autorka konsekwentnie przytaczała tytuły w języku oryginalnym i ich tłumaczenie w języku polskim. Oczywiście nie jest problemem odnalezienie polskich tłumaczeń, ale praca zawierająca takie tłumaczenia z pewnością byłaby bardziej kompletna i zrozumiała dla szerszego grona odbiorców, bez konieczności wspierania się dodatkowymi źródłami.

W pracy znalazły się literówki i drobne błędy gramatyczne i stylistyczne. Niektóre rozwiązania graficzne nie są dla mnie czytelne (układ spisu treści), brakuje również konsekwencji w ogólnych zasadach dotyczących pisowni (np. cytowane tytuły na tej samej stronie raz są pisane kursywą, natomiast w innym miejscu w cudzysłowie).

Wszystkie omówione usterki nie odbierają jednak wartości merytorycznej omawianego tematu, szczególnie w kontekście nielicznych polskojęzycznych źródeł cenne jest, że Doktorantka zajęła się twórczością J. J. Frobergera.

Konkluzja

Praca mgr Joanny Boślak – Górniok spełnia wszelkie wymogi stawiane pracom doktorskim.

Doktorantka wykazała się wiedzą oraz własnymi przemyśleniami. W wykonywanym repertuarze Kandydatka zaprezentowała się jako muzyk dojrzały i świadomy swojej gry.

W zawiązku z powyższym stwierdzam, że spełnione zostały wymagania art.13 Ustawy z dnia 14. 03.2003 roku (z późn. zm.) o stopniach naukowych i tytułach oraz stopniach i tytułach w zakresie sztuki, stawiane kandydatom do stopnia doktora sztuki.

Wnioskuje o przyjęcie pracy doktorskiej Pani mgr Joanny Boślak – Górniok i dopuszczenie jej do publicznej obrony.

Katrzyna Skobnik